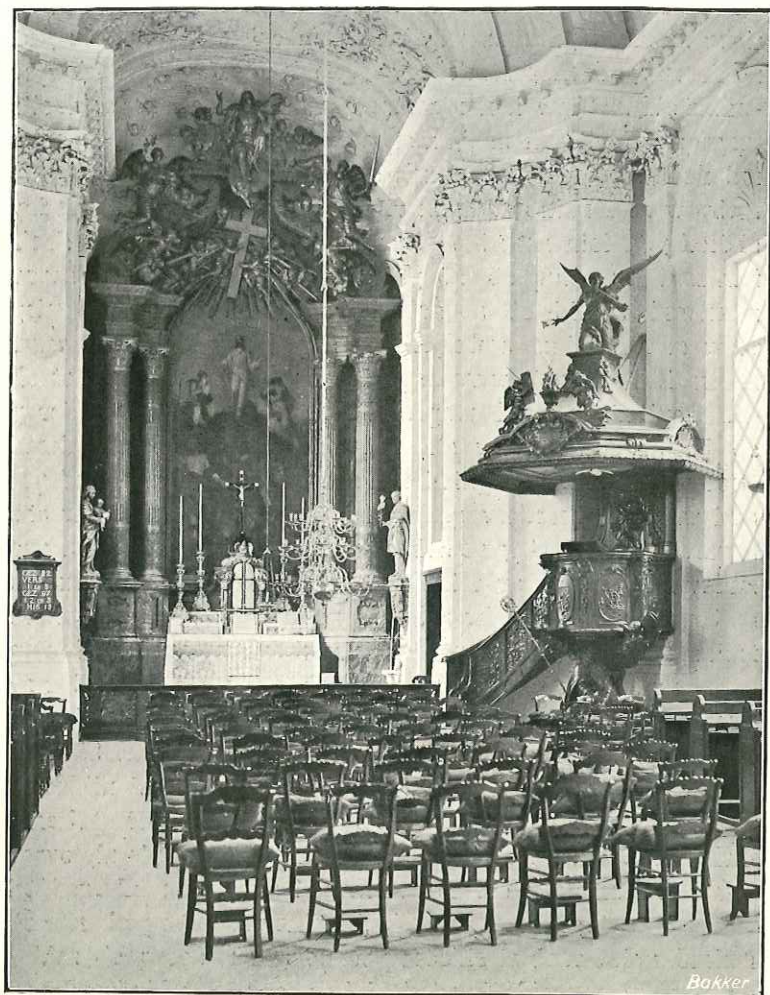

Juffrouw Idastraat 7

**TWEE HONDERDJARIG BESTAAN
VAN DE
OUD-KATHOLIEKE KERK IN
DE JUFFROU IDASTRAAT
TE 's-GRAVENHAGE.**

Bakker

De 20ste December van dit jaar mag voor onze Haagsche gemeente wel tot de zeer gewichtige en feestelijke dagen gerekend worden. Dan zal het 200 jaar geleden zijn, dat de toenmalige pastoor Willem Frederik van Dalennoort feestelijke intrede deed in de nieuw gebouwde kerk, die door J. de Riemer in zijn „Beschrijving van 's-Gravenhage” genoemd wordt „een der grootste en fraaiste (katholieke) kerken, welke in Holland gevonden worden. Ofschoon tusschen omgelegen huizen geplaatst, verheft zij zich nochtans zoo hoog, dat ze van de gemeene straat kan gezien worden.” De omringende huizen, waartusschen onze kerk als een parel besloten ligt, moeten in 1730, toen De Riemer dit schreef, wel belangrijk lager zijn geweest. Ik betwijfel of wel velen van onze Hagenaars uit de twintigste eeuw een glimp van haar te aanschouwen hebben gekregen anders dan bij de afbraak van het perceel nr. 48 in de Molenstraat, waar thans de pastorie gevestigd is. En dan nog zal menigeen weinig vermoed hebben, welk een juweel van bouwkunst onder dat eenvoudig uiterlijk verborgen ligt. Wel mogen wij, leden der gemeente, trotsch zijn op het bezit van zoo'n intiem heiligdom, dat slechts door weinig in het oog vallende, ja nauwelijks bekende ingangen in de beide aangrenzende straten te bereiken is, maar dat, wanneer men eenmaal binnen is, den blik als vanzelf opwaarts voert, en den aanschouwer

in een weldadig rustige stemming brengt. Welk een heerlijke voldoening moet het voor onze katholieke voorvaderen geweest zijn, dat zij dit huis aan God hebben mogen wijden in een tijd, toen weliswaar de geloofsvervolging van de 17e eeuw nog slechts bij de oudsten in de herinnering bestond, maar vrijheid van godsdienst onder de Protestantsche staatskerk alleen tegen hooge sommen gekocht kon worden. De katholieke godsdienst werd slechts geduld, en men had te zorgen, dat niets den andersdenkende aanstoot kon geven. Ook het gebouw moest aan het oog der menigte onttrokken worden. Toch was het al veel gewonnen. Had men niet nog kort te voren op een bovenverdieping in de Juffrouw Idastraat gekerkt, waar de muren scheurden en de binten kraakten; waar de ouden van dagen moeielijk konden komen, en waar de toestand in warme zomerdagen voor den dienstdoenden geestelijke ondragelijk was? Een gevoel van oneindige dankbaarheid zal pastoor en gemeente vervuld hebben bij de ingebruikneming van het nieuwe heiligdom, waarin zij voortaan vrij en ongestoord God mochten verheerlijken naar hun overtuiging. Hier hebben zij gebeden en gedankt, hier kwamen zij met hun nooden en gebreken, hier vonden zij den vrede, dien de wereld niet geven kan. En wij, erfgenamen van hun geloof en hun godsvertrouwen, erfgenamen niet het minst van hun liefde voor de kerk van Christus en hun offervaardigheid, willen dankbaar erkennen, wat zij ons als kostbaar kleinood ter bewaring hebben nagelaten. Een korte terugblik in de geschiedenis zal ons de namen in de herinnering terugroepen van de mannen, die in de hitte der vervolging het voorvaderlijk geloof gekweekt en voortgeplant hebben. En misschien komen we er toe destemeer te waardeeren de godsdienstvrijheid, die wij genieten.

Van de geschiedenis onzer parochie is door het ontbreken van bescheiden al heel weinig bekend. Tengevolge van de Alteratie in 1572 en de komst van Lumey in den Haag werd het gebruik der oude parochiekerk van St. Jacob aan de Katholieken ontnomen, nadat zij bij den Beeldenstorm op

25 Augustus 1566 reeds veel van haar vroegeren luister had ingeboet. Bij tusschenpoozen, wanneer er Spaansche bezetting in het vlek kwam, werd zij nog wel voor den katholieken eeredienst gebruikt, maar in 1576 voor goed aan de Protestanten toegewezen. De Katholieken, aan wie de vrije uitoefening van hun godsdienst tegen den zin van prins Willem ontnomen was, — de vervolgde was vervolger geworden — moesten elders een heenkomen zoeken, en in het geheim hunne vergaderingen houden. De bejaarde pastoor Vincent Muloc zal tot aan zijn dood in 1585 zijn berooide gemeente naar vermogen hebben bijgestaan, ofschoon we er geen enkele aanwijzing voor gevonden hebben. Een andere priester, die in het geheim de weinig achtergebleven gemeentelieden opbeurde en voor het geloof trachtte te bewaren, is ons met name bekend. Cornelius Junius of De Jonghe, waarschijnlijk een familielid van den in 1578 in ballingschap gestorven Cornelis de Jonghe, heer van Baardwijk, bleef hier tot zijn dood in 1621 werkzaam. Naar de komst van den Apostolischen Vicaris Sasbout Vosmeer zal men hier als elders in die eerste bange jaren in hoopvolle verwachting hebben uitgezien. Hij kwam op Zondag na Paschen, 17 April 1583, uit Rome via Keulen in Delft aan, niet zonder gevaar van in handen van het gerecht te vallen, in verband met de waakzaamheid der regeering naar aanleiding der ontdekte samenzwering van Cornelis de Hooch, die met diens terechtstelling in den Haag op 29 Maart geëindigd was. (Zie J. Smit: Den Haag in den Geuzentijd, 1922, p. 330—334.) Sasbout had in het ouderlijk huis te Delft zijn hoofdverblijf, doch het is bekend dat hij dikwijls in den Haag vertoefde, waar hij in de Van Alkemade's nog familie had, en meermaalen logeerde ten huize van Philips de la Torre, heer van Valkenisse († 6 Aug. 1611), aan de Noordzijde van het Westeinde bij de Vleerstraat. Zijn zoon, Jacob de la Torre, Aartsbisschop van Ephese, verhaalt zelf in zijn Rapport, dat hij 1 April 1656 aan den Paus overhandigde, dat Sasbout in het huis zijn vaders een schuilplaats vond, en hem in

1611 bij een geheim bezoek aan Holland het Vormsel toediende. (Zie Archief van het Aartsbisdom Utrecht X, 135). Alleen vergist hij zich in het jaar, daar Sasbout gedeeltelijk in 1609 en 1610 naar Holland en Utrecht kwam, en in Januari 1610 in den Haag was; een daad van moed, die hem bij ontdekking het leven had kunnen kosten.

Wat deze apostolische man met zijn bezielend voorbeeld voor zijn medepriesters en de Haagsche gemeente geweest is, zal men niet licht kunnen overschatten. Men moet hem in zijn brieven hebben leeren kennen, hoe hij bijna dagelijks van voor zonsopgang tot diep in den nacht bezig was drukke correspondentie te voeren met zijn onderhoorigen, hen opwekkend, vermanend, bestraffend. De pen moet welversneden geweest zijn, en de hand vaardig om de snelle gedachten op het papier te brengen, want het lezen alleen van zoo'n dagelijksche briefwisseling in het kleine, maar duidelijke karakteristieke schrift, eischt uren tijds. Zeker, zijn Latijn was niet onberispelijk, en stijlbloemen behoeft men er niet te zoeken. Zijn broeder Tilman, die te Keulen in rustige omgeving kon doorbrengen, en voor het verkeer met den Nuntius en Rome als correspondent fungeerde, en tevens optrad als zijn archivaris, heeft hem meer dan eens op minder juiste constructie van het Latijn gewezen, wat Sasbout verontschuldigt met de verzuchting, dat hij alles alleen moet doen en er geen secretaris op na houdt. Toch treft ons op veel plaatsen een gezonde Hollandsche humor, en een hooge levenswijsheid.

Tusschen deze uitgebreide briefwisseling door deed Sasbout menigvuldige reizen door Holland, Zeeland en Utrecht, in den regel per pedes apostolorum, verkleed als landman, om niet de aandacht op zich te vestigen. Steeds was hij omringd van gevaar voor ontdekking, waartoe valsche broeders of zij, die zich verongelijkt waanden, wel een handje wilden helpen.

En dan zien we hem weder, uitgeput thuisgekomen, aan zijn schrijftafel, bij het zuinig licht van een spaarlamp, den stapel ingekomen brieven onmiddellijk beantwoorden. Waarlijk,

die het voorrecht had hem in zijn geschriften te kennen, hij zal hem bewondering en eerbied niet kunnen onthouden voor hetgeen hij voor de wederopluiking van het Katholicisme in ons vaderland gedaan heeft.

Rector P. Zwart in de naamlijst der pastoors van de St. Jacobsparochie (Haagsch jaarboekje 1892 p. 23) tracht het waarschijnlijk te maken, dat Sasbout de eerste pastoor na de Hervorming geweest is, op de volgende gronden. Na den dood van pastoor Muloc in Mei 1585 komt er een tijdperk van 20 jaar, waarin niemand uitdrukkelijk als pastoor genoemd wordt. Het is echter niet waarschijnlijk, dat de pastorale zetel al dien tijd vacant is geweest, daar de geloovigen in hun nood beslist een pastoor noodig hadden, op wien zij zich konden verlaten, dien zij steeds op zijn post vonden, en niet een priester, die dan hier, dan daar kerkte. Voor den Haag, de belangrijkste parochie, en in den zetel der Protestantsche regeering het meest bedreigd, was in de allereerste plaats betrouwbare hulp noodig. Bij de benoeming van Kenniphoven in 1605 schijnt van een vroeger pastoraat nergens een spoor te vinden. De moeielijkheid verdwijnt door aan te nemen, dat Sasbout de eerste pastoor was. En als argument voor zijn bewering haalt de schrijver aan, dat in de nieuwe St. Jacobskerk in de Parkstraat op een wandtafel Sasbout vermeld staat als pastoor van 1591 tot 1602.

Hoe vereerend voor de Haagsche gemeente deze onderstelling ook zij, toch zal men haar moeten afwijzen. Kan men de aangevoerde redenen in gewone omstandigheden laten gelden, zij passen niet voor de buitengewone tijden, waarin men toen verkeerde. Men mocht al meer dan tevreden zijn in Cornelis Junius een priester te vinden, die naar 't schijnt geregeld in den Haag zijn werkkring vond, terwijl ook blijkt van de aanwezigheid van reguliere geestelijken, over wier gedrag Sasbout niet bijster roemen kon.

Dat hij zelf tijd zou gevonden hebben een gemeente te bedienen, wordt nergens bevestigd. Wel vindt men een klein

journaal van 1588 tot 1592, waarin hij zijn bezoek aan verschillende voorname plaatsen aantekent, met een lijst van gedoopten en getrouwden. Stellig behield hij in Delft zijn hoofdverblijf, waarheen hij na iedere reis terugkeerde. Welke redenen men gehad heeft om hem sedert 1591 een pastoraat toe te dichten, is niet duidelijk, tenzij men verband legt met zijn benoeming in dat jaar door Philips II tot deken van de Hofkapel, welk ambt hij nimmer vervulde. En juist daardoor werd de toestand voor hem in den Haag en omstreken zoo buitengewoon moeilijk, dat hij in 1592 zich verscheiden maanden op het land en in Utrecht moest schuilhouden, om niet in handen van het gerecht te vallen. Op het einde van 1601 trok hij over Brussel en Keulen naar Rome, om daar tot aartsbisschop gewijd te worden. Het was juist bijtijds om het vonnis te ontgaan, dat door het Hof van Holland tegen hem geëischt werd, omdat hij verdacht werd van bisschop te wezen. De straf kwam nu neer op zijn vriend en medewerker Adelbert Eggius, vicaris-generaal van het bisdom Haarlem, die van 29 Maart 1602 tot 4 September 1604 op de Voorpoort gevangen zat. Tegen Sasbout werd 30 Mei 1602 een bevel tot gevangenneming uitgevaardigd wegens hoogverraad, en toen hij op de indaging niet verscheen, werd hij uit Holland en Zeeland verbannen. Na zijn terugkeer uit Rome vertoefde hij meestal te Keulen of in Twente. Een pastoraat tot 1602 of 1605 is dus van zelf uitgesloten.

In het laatste jaar benoemde Sasbout tot pastoor en aarts-priester van den Haag den Hagenaar Engelbert van Kenniphoven, professor in de theologie in de abdij Everbode. Het was Sasbouts bedoeling met deze en dergelijke benoemingen, in andere groote plaatsen, dat de reguliere geestelijken, en in het bijzonder de Jezuïeten, zich slechts tijdelijk daar zouden vestigen tot hulp van den ordinarius, wanneer die verlangd werd. Bekend is zijn voortdurende strijd met de Jezuïeten, die steunden op een pauselijk voorrecht, dat hun overal vrijen toegang verleende, en die zich verheven achtten boven het bisschoppelijk gezag, een houding die ten slotte

zou leiden tot de betreuenswaardige scheuring in de katholieke kerk. Bij de schuldvraag kan het de bisschoppen mede vrijpleiten, dat de nieuwe geestelijke overheid na de scheuring met dezelfde moeilijkheden te kampen had.

Ook Kenniphoven kreeg daarvan ruimschoots zijn deel, zooals uit zijn brieven blijkt. Maar bovendien liep hij telkens gevaar, wanneer de plakaten tegen de „Paapsche stoutigheden”, die door de liberaliteit der regeering in het vergeetboek dreigden te raken, door den ijver der predikanten werden opgefrischt en verscherpt. Zoo schrijft hij 20 Dec. 1612, dat Junius op het feest van Maria Ontvangenis gestoord werd, maar gelukkig niet gekerkerd, en dat hij zelf den 18den door 4 of 5 man in een Brabantsch wagentje overvallen werd, waarmee zij gekomen waren deels om niet door anderen gezien te worden, deels om zonder tumult den priester weg te voeren. Kenniphoven had het aan zijn scherp gezicht te danken, dat hij nog tijdig ontsnapte. De tijden zijn bijzonder gevaarlijk, besluit hij, er wordt streng inquisitie gehouden, en men zal op het hoogfeest (van Kerstmis) geheel moeten rusten.

Pastoor Kenniphoven geldt als stichter van de kerk in de oude Molstraat, maar stellig niet in de eerste jaren. Hij verbleef hier tot het einde van 1643, legde toen zijn moeitelijke bediening neer, en vertrok naar Diest, waar hij overleed. Zijn doop- en trouwboek is bewaard, en loopt van 7 Juli 1605 tot 2 November 1643.

Hij werd opgevolgd door Franciscus Eelkens 1643-1655, en deze door Johan Hooft 1655-1700. Zooals wij straks vernemen zullen, kerkte de laatste nog tot 1678 in de Juffrouw Idastraat, vlak naast de (oude) kerk van pastoor Dalennoort, ofschoon de pastoors van den Haag wel reeds tevoren een schuilkerk zullen gehad hebben in het huis te Baardwijk in de Oude Molstraat, die dan in dat jaar verbouwd, of volgens anderen nieuw opgetrokken werd. Eerst op het eind van de vorige eeuw is de groote kerk in de Parkstraat daarvoor in de plaats gekomen.

De pastoors van St. Jacob werden in de 17e eeuw behalve door de Jezuïeten, die een bidplaats hadden op een erf tusschen de Nobel- en Juffrouw Idastraat, met een der uitgangen vlak tegenover onze kerk, door den kapelaan van den Gezant van Spanje in het Westeinde, en door de Karmelieten in de Lorre- of Assendelftstraat, ook nog bijgestaan door compastores of wereldlijke hulpgeestelijken in de Juffrouw Idastraat. En hiermede zijn wij gekomen tot de geschiedenis van onze eigen gemeente.

De dood van den priester Cornelis Junius in 1621 heeft aartsbisschop Rovenius vermoedelijk aanleiding gegeven om Jacob van Everdingen, voorheen pastoor te Huissen, tot zijn opvolger te benoemen. Althans in hetzelfde jaar kwam deze in den Haag, en woonde volgens een opgave, die mij door het gémeentearchief verstrekt werd, bij notaris Brouckhuizen in het Noordeinde. Waar hij zijn kerkplaats had, wordt niet vermeld, doch wij meenen grond te hebben om te vermoeden, dat zij omstreeks dien tijd gevestigd werd in het ons bekende perceel Juffrouw Idastraat nr. 13. De eigendomsbewijzen van de oude pastorie doen in 1612 als eigenaar kennen Samuel Cloot, en in 1640 notaris Cornelis Vosmeer, in wien wij een neef van den aartsbisschop meenen te herkennen. Zijn erfgenamen deden het huis in 1651 over aan notaris Adriaan van Toll, rentmeester, die het in 1675 overdroeg aan Johan van Wevelinchoven te Gorcum, in wiens bezit het nog was in 1709. Sedert staat het in de acten bekend als pastoorshuis. Van Toll en Wevelinchoven zullen dan als vertrouwensmannen van de gemeente moeten aangemerkt worden, daar zij als behoorende tot een niet getoleerde kerk geen eigendom had, en aldus in de noodzakelijkheid gebracht werd haar onroerende goederen te stellen op naam van kerkmeesters of andere bekende katholieken; een noodmaatregel, die bij oneenigheid aanleiding kon geven tot onaangename verwickelingen, en zelfs op verlies van eigendom kon te staan komen.

Vast staat, dat pastoor Caesarius (de Keizer) in dat huis

kerkte, waar men de inrichting op zolder tot op den huidigen dag kan aanschouwen. Een ruime kathedraal moet men zich allerminst voorstellen. Het is een benepen schuilkerk, zooals er in die dagen in de stad zoovele waren, en men moet de geloovigen bewonderen, die hier onder de pannen hun godsdienstoefening hielden. Het boogvormige dak, en de van balustraden voorziene ruimte voor het koor doen het nog als bidplaats kennen, en de benaming van een dergelijk kerkje in Amsterdam „Onze Lieve Heer op zolder” is ook hier toepasselijk.

Uit hetgeen tot dusver gezegd is zal men reeds de gevolgtrekking gemaakt hebben, dat de toestand voor de Katholieken in de 17e eeuw niet bepaald rooskleurig was. Een rustig uitoefenen van den godsdienst op een bepaalde plaats kende men niet. Men was nooit zeker, dat niet de schout en zijn rakkers een ongewenscht bezoek brachten, den geestelijke meenamen en beslag legden op de heilige zaken. De aanwezigen werden beboet, en het zwaarste deel kreeg de gene te dragen, in wiens huis de dienst gehouden werd. De in beslag genomen bezittingen konden tegen flinke geldsommen weder worden teruggekocht, wel een zonderlinge inconsequentie, maar die althans de verdienste had bij een volgenden overval rente op te brengen. Er was toen stellig meer reden dan nu om den dienst te verzuimen, bevreesd als men was om in de boete aangeslagen te worden. En toch waren de vergaderingen volgens berichten uit die dagen flink bezet, waartoe de geloovigen door de zoogenaamde Klopjes of geestelijke zusters werden opgeroepen. Moeten wij daarin een trek zien van het stoere Hollandsche karakter, dat hen balsturig maakte tegen gewetensdwang, en voor zich het recht op vrijheid deed opeischen, waarvoor ook zij gestreden hadden! Die vrijheidsdrang deed onze voorvaderen telkens nieuwe middelen verzinnen, om ongewenscht bezoek te verhinderen. In het archief onzer gemeente berust een blad papier, waarop uit de herinnering van een juffrouw, in 1720 overleden, bijna 90 jaar oud, opgeteekend zijn alle

plaatsen, waar de Katholieken van den Haag afwisselend hun godsdienstoefeningen hielden ten tijde van vervolging 60 tot 90 jaar terug, en welke zij van haar jeugd af heeft bijgewoond. Er worden daar in 31 straten 76 met namen genoemde huizen opgesomd. Om in de buurt van de Juffrouw Idastraat te blijven, noemen wij daar alleen: „Bij heer Caesarius en heer Hooft, pastoors, bij de vrouw van Filebon en tot juffrouw Van der Veken”; in de Molenstraat: „Tot Berendrecht, juffrouw Wagewaert en juffrouw Van der Goes”; en in de Oude Molstraat: „in het Huis te Baardwijk, bij den advocaat Ravestein, en er naast bij advocaat Valk.” En om met een bekende te eindigen: „Op de Vischmarkt bij den heer Van Heussen.” Het geheele stuk is uitgegeven door Dr. W. P. C. Knuttel in het Archief van Nederlandsche Kerkgeschiedenis 1895 p. 106. Eigenaardig is het, dat in het protocol van notaris Van Aeken van 1721 een verklaring van hoogbejaarde Haagsche Katholieken is opgenomen betreffende zoo'n schuilkerkje in het huis van de familie De Cocq en De Bye. Wat de aanleiding geweest is om in die dagen deze verklaringen op te stellen, is mij niet gebleken.

Men zal zich die bedeplaatsen niet als volledige kerken moeten voorstellen, maar slechts als gelegenheden waar een bescheiden oefening kon gehouden worden. Daarbij vergeleken zal ons zolderheiligdom nog een kathedraal geleen hebben, waar na pastoor Van Everdingen achtereenvolgens den heiligen Dienst verrichtten Cornelis van Putten, Andreas Caesarius († 1677), Johannes Schellinger tot 1682, Wouter Moulart tot 1686, en sedert December 1688 Willem Frederik van Dalennoort, voorheen kapelaan te Dordrecht, door wiens afval volgens Pater Bongaerts S. J. de statie Jansenist geworden is. Men zou het ook anders kunnen zeggen: door wiens trouw de gemeente voor het katholieke geloof behouden werd. Met hem bevinden wij ons midden in de onzalige broedertwisten, die weldra zouden leiden tot afzetting van Aartsbisschop Codde, en rampzalige verdeeldheid onder de Nederlandsche Katholieken. Dalennoort nam een werkzaam

aandeel in de verdediging van den Aartsbisschop en van de rechten van het Utrechtsch Kapittel, en haalde zich door zijn verweer den toorn der tegenstanders op den hals. De strijd gaf aanleiding tot getwist op den kansel en op den openbaren weg, en zelfs werd hij door een gezantschapssecretaris te paard op den Rijswijkschen weg moedwillig zoo tegen een houten heining aangedrongen, dat de pastoor van Rijswijk hem met moeite kon bevrijden.

Ondanks zijn pogingen tot verzoening bij den Nuntius te Keulen, volhardde Rome in den eisch van volkomen onderwerping, en het volk, dat voor rechtsvragen geen begrip en geen belangstelling heeft, werd ijverig bewerkt om niet ter kerk te gaan bij — en geen sacramenten te ontvangen van de wederspannigen, die bovendien bestempeld werden met den naam van een denkbeeldige ketterij. Doch laat ons die onverkwikkelijke periode verder laten rusten, en ons liever gaan bezig houden met de voorbereiding van den bouw der nieuwe kerk, waartoe de voorgangers den moed vonden, en de gemeenschapszin der gemeente hen in staat stelde.

Nog ruim dertig jaar zou pastoor Dalennoort in zijn bescheiden kerkje dienst doen. Maar allengs werd de toestand zoo onbehagelijk, en het gevaar van instorting zoo groot, dat verder uitstel onverantwoordelijk zou zijn. De pastoor en zijn medehelpers, van welke in het bijzonder de familie Wittert moet genoemd worden, richtten daarop in ongeveer 1720 een request aan Burgemeesteren, en vervolgens aan den Baljuw van den Haag, om een nieuwe kerkplaats te mogen oprichten. Het stuk is gelukkig in ons archief bewaard gebleven, en wij nemen er het een en ander uit over.

Wij vernemen dan, dat het oude, op een bovenverdieping gelegen kerkje zeer bouwvallig was. Al voor 20 jaar werd het, wanneer vooral in de vasten de toeloop groot was, door velen vermeden om het kraken en het gevaar van instorten. Ja, het gevaar werd van dien aard, dat men eens midden in de vasten zich genoodzaakt vond 6 of 7 timmer-

mansbazen bijeen te roepen, om te overleggen, hoe men alle gebreken der plaats zou kunnen verbeteren, en aan de gemoederen den schrik voor invallen benemen. En die schrik was begrijpelijk, daar er op Zondag 24 September 1690 een ander schuilkerkje in den Haag op den kerkezolder bij den gezant des Keizers, De Berka, was ingestort, waarbij verscheidenen het leven lieten. Bij de inspectie bleek toen, dat de buitenmuur, die bloot stond aan de Noorden- en Oostenwinden, gebogen en op meer dan een plaats gescheurd was. In de laatste vasten was het gebeurd, dat, toen de kerk opgepropt was van volk, verscheidene aanzienlijke gemeentelieden het boven hun hoofd zoo hebben hooren kraken, dat zij verschrikt een veiliger plaats wilden kiezen, indien men hen niet daarvan terughouden had met het oog op den indruk, dien het bij de anderen moest wekken. De hoogte was voor ouden van dagen een beletsel om er te komen, en de ruimte klein, en vooral in den zomer zoo benauwd, dat het voor den geestelijke onhoudbaar was. Bovendien was de inrichting vlak aan de straat, zoodat gezang, preeken en catechismus, de stille Juffrouw Idastraat doorklonk, wat aanleiding kon geven tot aanstoot bij andersdenkenden. Om al deze redenen wenscht men een bedeplaats op te richten, van buitenaf onzichtbaar, op een erf naast de tegenwoordige kerk, welke één huis heeft in de Juffrouw Idastraat, en één in de Molenstraat, bewoond door notaris Cretzer (thans door de firma P. J. van Everdingen). Om Burgemeesteren niet lastig te vallen zou de pastoor de kerkplaats van boven naar omlaag kunnen brengen, waartegen men wel geen bezwaar zou hebben. Maar dan zou hij bijna de geheele woning, onder de kerk gelegen moeten missen, en de aanstoot aan Protestanten door het weerklinken zou niet alleen blijven, maar vermeederen. Verder is het huis, dat deels tot kerkplaats zou genomen worden, en gelegen is in de Juffrouw Idastraat, zeer onttakeld en bouwvallig, en ontsiert de geheele straat. Indien men goetvond om het verzoek in te willigen, zou het plan strekken tot verbetering van de straat,

PASTOOR DALENNOORT

want men zou daaraan een nieuwen gevel maken, die meteen de kerkplaats buiten het gezicht zou brengen.

Pastoor Dalennoort brengt dan de redenen bij, die hem doen hopen, dat hem het gevraagde niet zal geweigerd worden. Ook aan andere priesters is een dergelijke vergunning meer-malen toegestaan. Zoo heeft de priester van Eikenduinen, die gewoon was in een boerenhuis te kerken, voor ongeveer 20 jaar (1690) van Baljuw en Burgemeesteren oogluiking verworven, om een nieuwe bedepplaats van den grond af op te richten, en er een nieuw huis bij te zetten. Voor 34 of 35 jaar (1678) heeft pastoor Joan Hooft, die in de Juffrouw Idastraat kerkte vlak naast de tegenwoordige kerk, verlof gekregen om in de Oude Molstraat op een aangekocht erf een nieuwe deftige kerk van den grond af op te bouwen. Zoo ook hebben de Fransche Karmelieten, die voorheen nooit een statie in den Haag hadden, door voorspraak van vreemde ministers tijdens den vrede van Rijswijk vergunning bekomen, om een hooge pronkkerk te bouwen, ofschoon de oude niet bouwvallig was. De gezant des Keizers, graaf Counits, legde den eersten steen. Als getrouw ingezetene hoopt de pastoor dezelfde gunst te ontvangen als de Jezuiten, aan wie Burgemeesteren nog in zijn tijd, voor ongeveer 25 jaar, de oprichting hebben toegestaan van een groote kostelijke kerk. In bijna alle steden dezer provincie heeft de overheid sedert 20—30 jaar eenzelfde welwillendheid jegens de Katholieken betoond. De regeering van Rotterdam in het bijzonder gaf blijk van haar liberale gevoelens jegens 2 priesters der welmeenende Klerezie, door voor ongeveer 20 jaar (1698. Kerk in de Oppert) de oprichting te vergunnen van een zoo groote kerk, als er nergens een was. En nog het vorige jaar werd aldaar de bouw toegestaan van een andere nieuwe kerk (1719. Paradijskerk), die de eerste nog verre in aanzien overtreft. Zelfs werd daarvoor een gedeelte van het erf van de latijnsche school afgestaan in ruil voor een gedeelte van den grond der pastorie.

Pastoor Dalennoort eindigt met de herinnering aan zijn

persoonlijke verdiensten in zake herstel des vredes onder de Roomsgezinden sedert 1702, aan zijn onderhandelingen met Keizersfeld, resident van den Keurvorst van Trier, over de benoeming van G. Potkamp tot pauselijk vicaris (1705), en aan dergelijke onderhandelingen met den Keizerlijken gezant Heems, die door diens dood zonder gevolg bleven. In al deze zaken heeft hij van hen, die in blinde gehoorzaamheid aan het Roomsche Hof onderworpen zijn, onuitsprekelijk veel laster, vervolging en tijdelijke nadeelen ondervonden, waarbij zelfs eens zijn leven bedreigd werd; en vertrouwt dat zijn verzoek niet zal geweigerd worden.

Een antwoord op deze uitvoerige memorie wordt niet gevonden, doch het vervolg bewijst, dat de Baljuw van den Haag aan het bescheiden verlangen der gemeente wel heeft willen voldoen. Naar onze moderne begrippen van vrijheid van godsdienst is er ook niets te bedenken, dat zich daartegen zou kunnen verzetten. Maar in 1720 stond het met die zaak nog eenigszins anders. De plakkaaten tegen de Katholieken waren nog steeds van kracht, ofschoon ze maar zelden werden uitgevoerd. In verloop van tijd had zich daaruit het systeem ontwikkeld van „recognitiën” aan baljuwen en schouten, bepaalde bedragen aan geld, door de katholieke gemeenten op te brengen, waarvoor zij van de rechterlijke macht oogluiking verkregen, om hun godsdienst uit te oefenen. Een bron van inkomsten, die tot 1786 voor die heeren is blijven bestaan. Eerst toen werd door de Staten van Holland een regeling getroffen, waardoor zij voor het gemis der in onbruik geraakte en uit den tijd zijnde recognitiën schadeloos werden gesteld.

Ook pastoor Dalennoort achtte het niet ondienstig den Baljuw gunstig te stemmen, en deed hem voor den aanvang van den kerkbouw eigener beweging een waardig present, waarbij hij ten antwoord ontving, dat de Baljuw alle jaren een deftige recognitie verwachtte, veel grooter dan vroeger.

Uit een later request (1736), waarin vermindering van die zware lasten verzocht wordt, blijkt dat die recognitie voor

onze gemeente van nauwelijks 450 communicanten ongeveer 400 gulden jaarlijks bedroeg, een last, veel grooter dan eenig priester in de Republiek op te brengen had, en die niet langer te dragen was.

Intusschen, in 1720 uitte Dalennoort zijn voldoening, dat de Baljuw hem zonderling tot beschermer diende, en daar ook de Haagsche predikanten de welmeenende Klerezie niet ongenegen waren, kon met den bouw een aanvang genomen worden.

Eén passage uit het zooeven genoemde request van 1736 brengt ons nog wat in verlegenheid. Het is, waar in verband met de bouwvalligheid der oude kerk, gezegd wordt, dat bij het afbreken van het oude gebouw (1720) het een wonder bleek, dat zij zoo lang in wezen was gebleven. Het gebouw, waarin de kerk gevestigd was, zou dus afgebroken zijn en hierboven hebben wij getracht aan te toonen, dat de kerk was en nog is in de oude pastorie. Maar wanneer de pastorie toen geheel afgebroken ware, moet van zelf het zolderkerkje verdwenen zijn. In deze moeielijkheid ligt de uitweg voor de hand, dat de pastorie slechts een nieuwen voorgevel gekregen heeft, maar de inwendige inrichting gebleven is, daar het niet waarschijnlijk is, dat men het schuilkerkje opnieuw op zolder heeft opgetimmerd, om het als vrome herinnering aan oude tijden te bewaren. Een gedeeltelijke verbouwing heeft dus slechts plaats gehad, wat dan overeenstemt met het plan, in het request van 1720 aangegeven.

Reeds enkele malen hebben we een aanloop genomen, om eindelijk tot de eerste steenlegging over te gaan. Maar nu we zoover zijn, bevangt ons een aarzeling. De kerk staat er, maar over hetgeen vooraf gaat, tasten we vrijwel in het duister. Pastoor Dalennoort heeft het blijkbaar onnoodig gevonden, dat de nakomelingen zich met zijn zorgen het hoofd zouden breken, weinig vermoedende, dat de weetgierigheid zijner naneven elders trachtte te vinden, wat in het kerkarchief gemist wordt, doch helaas tevergeefs. Wij zullen het moeten doen zonder teekeningen en zonder kennis van de bouwkosten, zonder de plechtigheid der eerste steenlegging

en zonder kerkwijding. De naam van den bouwmeester is ons bekend uit het Kerkeboek, vermeldende de schulden van kerk en pastorie, en de namen der weldoeners. Op p. 82 vindt men daar: „Nicolaas Kruysselbergen, bouwmeester van de kerk.” Hij behoorde met zijn kinderen tot de gemeente, en verdient in dankbare herinnering te blijven om zijn degelijk werk, dat nog na 2 eeuwen kunstkenner in verrukking vermag te brengen. Ook de weldoeners mogen hun plaats houden in de eeuwige memorie voor hun offervaardigheid, waarvan wij de vruchten plukken. In 1720 vinden wij in de Memoranda van den pastoor reeds eenige giften voor kerkbouw en uitgaven vermeld, terwijl in 1721 niet onbelangrijke sommen van gemeentelieden worden opgenomen, ook o.a. van het Kapittel van Utrecht. De bouw schijnt dus vrij langen tijd gevorderd te hebben, want terwijl de wegens de bul Unigenitus uit Frankrijk gevluchte Benedictijner Dom Thierry de Viaixnes op 27 Maart 1722 aan Ernest Ruth d' Ans, kanunnik van St. Gudule te Brussel, schreef, dat de kleine kathedraal bijna gereed was, zou het tot 31 December duren, voor hij kon melden, dat pastoor Dalennoort den vierden Zondag van den Advent (20 December) de eerste preek in zijn nieuwe kerk gehouden had. Als bijzonderheid voegt hij erbij, dat de dienst werd bijgewoond door den graaf van Obdam (Baljuw van den Haag), die zich hoogelijk voor ons verklaart, en door zijn geheele familie. Aan belangstelling, ook van Protestanten zal het de gemeente dan ook niet ontbroken hebben.

Zooals bekend werd de kerk gesticht in de tuinen en op grond van een koetshuis van perceelen tusschen Molenstraat en Juffrouw Idastraat, welke perceelen deels aan de gemeente toekwamen, deels op naam stonden van leden der familie Wittert of andere voorname Katholieken. Zij is toegewijd aan den heiligen Jacobus, patroon der oude Haagsche parochiekerk, en Augustinus, wiens beeld in medaillon boven den ingang in de Juffrouw Idastraat prijkt. De kerkwijding zal vermoedelijk verricht zijn door Dominicus Maria Varlet, den

eenigen bisschop, die ons in die dagen ten dienste stond, en die in dezelfde kerk den 30en September 1725 Cornelius Johannes Barchman Wuytiers tot Aartsbisschop van Utrecht zou wijden.

In het Doopboek op het gemeentearchief, in druk uitgegeven door den heer W. N. Arntzenius, leeren we nog de vermoedelijke eerste doopeling kennen. Op 19 Dec. 1722 bij den doop van Maria Verboom vinden we door kapelaan J. van Baesrode aangeteekend: „Dikwijls heb ik gehoord, dat deze Maria de eerste van alle gedoopten in de nieuwe bedplaats geweest is.” Een „Zegewensch, opgedragen aan pastoor W. F. Dalennoort bij zijn intrede in de nieuwe kerk op 20 December 1722 door A. D. H.” berust nog in ons archief. Het Kerstfeest zal met bijzonderen luister gevierd zijn, wel in een geheel andere stemming dan op het mislukte hoogfeest in 1612.

Hoewel de kerk nu gewijd en in gebruik genomen was, hebben we ons niet voor te stellen, dat zij van den aanvang in den toestand was, als wij haar kennen. De preekstoel althans moet veel eenvoudiger geweest zijn, vergeleken bij het kunstwerk, dat wij nu bewonderen. Die kansel kan moeielijk een erfstuk zijn van de vroegere schuilkerk op zolder; de ruimte was daar veel te beperkt voor.

Spoedig bood zich voor de dankbare gemeente een gelegenheid aan, om haren herder een bewijs van vereering te geven. Den 4en December 1728 op het feest van de H. Barbara mocht pastoor Dalennoort den dag herdenken, waarop hij voor 40 jaar uit Dordrecht zijn intrede deed in de Haagsche gemeente, waarbij hem weder naar de gewoonte van die dagen een dichterlijke zegewensch werd aangeboden. Maar wij zullen wel niet mistasten, wanneer wij verband leggen tusschen dit feest, en het contract, dat 5 Febr. 1729 met den vermaarden beeldhouwer J. B. Xavery gesloten werd voor het maken en stellen van een hemel boven den preekstoel, verbeeldende de zon, waarboven een engel, op wolken knielende, alles van eikenhout, en te leveren in de eerste

week van de vasten. Verder een jongeling tegen het achter-schot, verbeeldende den evangelist Mattheus, en 4 beeldjes op de kuip van den preekstoel; er onder Augustinus in bisschoppelijk gewaad, levensgroot, in eikenhout, alles voor f 570. Door veranderingen buiten het accoord kwam het geheele werk op f 811. In 1742 onder pastoor Bull werden door den beeldhouwer Pieter van der Spek wijzigingen aangebracht, die f 110 kosten.

Ook in andere beeldhouwwerken in de kerk herkennen wij de kunstvaardige hand van Xavery. De wijwaterbakjes in marmer, waarboven voorstellingen van den doop van Jezus door Johannes in den Jordaan, en Jezus met de Samaritaansche vrouw bij de Jacobsbron, dragen zijn naam en het jaartal 1728.

Omtrent altaaropstand en altaarstuk, voorstellende de Verheerlijking van Jezus op den berg Thabor, omtrent de rijk gesneden communiebank en marmeren doopvont, worden helaas geen andere gegevens gevonden dan een aantekening van Bisschop W. Vet, waaruit blijkt, dat in 1732 aan den beeldhouwer De Kok uit Antwerpen betaald werd f 225, in 1733 aan den kunstschilder Terwesten voor het altaarstuk f 350, aan De Kok f 442, en aan den schrijnwerker Ary Kruysselbergen f 1930, en in 1734 aan den orgelmaker f 225, aan den schilder Kruysselbergen f 802, en aan den smid Marten Couvernier f 100, alles met eenige kleinere posten voor rekening van Mr. Adriaan Wittert tot een totaal bedrag van f 4120. Bij navraag bij de familie Wittert bleek, dat ook daar geen stukken of teekeningen van deze kunstwerken meer gevonden worden.

Pastoor Dalennoort heeft zich nog eenige jaren in den aanblik daarvan mogen verheugen, maar had niettemin met zware geldzorgen, uit den kerkbouw voortkomende, te kampen. Hij overleed 12 November 1738 in den ouderdom van 80 jaar, in het 50ste jaar van zijn pastoraat, en in het 57ste van zijn priesterschap.

Zoo staat dan de kerk, die op zijn instigatie gesticht werd, nog daar als een herinnering aan dien eerbiedwaardigen

grijsaard, als een symbool van de offervaardigheid der gemeente, die — getuige zoo velerlei schenkingen uit latere en allerlaatste dagen, nog niet verflauwd is, en als een voorwerp van liefdevolle zorg van de opvolgende geestelijken, die hier hun bezielend woord lieten hooren tot eer en lof van God, en tot beoefening van een Christendom in geest en waarheid. In dezen geest en met deze gevoelens gaat de gemeente vol vertrouwen op den bijstand van den Verheerlijkten Christus, die haar in zoo schoone trekken voor oogen staat, het derde eeuwfeest tegemoet.

Wanneer deze proeve geslaagd is, en de archieven ons niet in verlegenheid laten, hopen wij eenmaal de verdere lotgevallen van kerk en gemeente te kunnen meedeelen, ook in verband met de opgeheven gemeenten van Rijswijk en Eikenduinen.

Thans mogen wij volstaan met een lijst van pastoors:

Gerardus Bull 2 December 1738, † 14 Juli 1743.

Willibrordus Steger 8 Augustus 1743, † 27 April 1788.

Johannes Hillenaar 16 Mei 1788, † 28 Juni 1789.

Arnoldus Kabout 1789, † 13 October 1805.

Wilhelmus Vet 4 December 1805, Bisschop van Deventer 7 October 1824, † 7 Maart 1853.

Cornelis Henricus van Vlooten 8 Juni 1853, legt zijn bediening neer 1 April 1901, † 6 Juli 1903.

Johannes Hermanus Berends 3 April 1901.